

בשבועה, אם נמצא שגנבו. (4)

נאמרה שליחות יד למטח אצל שומר שכר, ונאמרה שליחות יד למעלה אצל שומר חינם, מה לחלן גבי שומר שכר קריבה זו לשבועה היא, שאי אתה יכול לומר לחייבו על טוען טענת גנב, כי בפרשת שומר שכר לא נאמר דין טוען טענת גנב, והוא פטור עליה מכפל, אף כאן גבי שומר חינם לשבועה, ולמדנו שאין ה"טוען טענת גנב" ונמצא שהוא גנבו חייב, אלא אם כן נשבע תחילה.

מתניתין:

מב-א **המפקיד מעות אצל חבירו, צררן הנפקד בסודרו והפשילן לאחוריו ונגנבו, מסרן [או מסרן] לבנו ולבתו הקטנים ונעל בפניהם**

[בפני אותם הקטנים] **שלא כראוי שלא יצאו לחוץ ויאבדו את המעות,** (1) **והם יצאו ואיבדו את המעות:**

הרי זה חייב, משום **שלא שימר כדרך השומרים.**

ואם שימר כדרך השומרים, הרי זה פטור.

גמרא:

שנינו במשנה: **המפקיד מעות אצל חבירו צררן והפשילן לאחוריו, או שמסרם לבנו ולבתו הקטנים, ונעל בפניהם שלא כראוי, חייב, שלא שימר כדרך השומרים:**

ותמהינן: **בשלמא כולהו** (2) **דהיינו "או**

אבל בבבא קמא סג ב פירש רש"י באופן אחר: "או אינו אלא לדין: לפרעון, דשומר חינם שטוען נגנבה ישלם, דהאי קרא בשומר חינם כתיב, כדאמרינן בהשוואל", וראה מהרש"א ומהר"ם שם; והעיר המהרש"א, שאף מלשון רש"י בד"ה אף כאן לשבועה, נראה כמו שפירש שם, שכתב: "אף כאן לשבועה, למדנו שאין משלמין כפל על ידי טענת גנב אלא לאחר שבועה, וגם למדנו שנפטר מגניבה ואבידה בשבועה".

1. נתבאר על פי רש"י לעיל לו א, ודלא כגירסת הרי"ף והרא"ש שגורסים: "או נעל בפניהם שלא כראוי".

2. לשון "כולהו" לא מתבאר היטב רק לגירסת הרא"ש והרי"ף, כי לפירושו של רש"י אין זה אלא דין אחד, נמוקי יוסף; וראה מה שיישב הרשב"א.

4. כן פירש רש"י כאן בד"ה אתה אומר: "אתה אומר קריבה לשבועה או אינו אלא קריבה לדין, שמשעה שטען בבית דין נגנבה, אף על פי שלא נשבע ישלם כפל אם באו עדים"; וכן פירש רש"י בחומש [שמות כב ח]: "ישלם שנים לרעהו; לימדך הכתוב, שהטוען בפקדון לומר נגנב הימנו, ונמצא שהוא עצמו גנבו משלם תשלומי כפל, ואימתי בזמן שנשבע, שכך דרשו רבותינו ז"ל: ונקרב בעל הבית אל האלהים, קריבה זו שבועה היא, אתה אומר לשבועה או אינו אלא לדין, שכיון שבא לדין וכפר לומר נגנבה, מיד יתחייב כפל אם באו עדים שהוא בידו, נאמר כאן שליחות יד..."; [ויש להסתפק: אם לפי הצד שהייתי אומר לחייבו מיד כשטען שנגנבה, הפירוש הוא, שאם כי אינו נפטר מחיובו בטענת נגנבה וצריך הוא לשלם, מכל מקום כיון שגונב את החפץ עצמו הרי הוא חייב; או שלפי צד זה, הרי הוא נאמן שנגנבה הימנו, אפילו בלי שבועה].

שמסרם לבנו ולבתו הקטנים, ונעל בפניהם שלא כראוי", אכן ניחא מה ששינינו: **שלא שימר כדרך השומרים** –

אלא צררן והפשילן לאחוריו למה מיקרי: "שלא שימר כדרך השומרים", הרי צררן ומאי הוה ליה למיעבד [מה היה לו לעשות שמירה אחרת]!?

אמר תירץ רבא אמר רבי יצחק:

כי אמר קרא גבי מעות מעשר שני שנוטל אותם הבעלים לירושלים: "וצרת הכסף בידך", ודרשינן: אף על פי שצוררים, יהיו בידך, כלומר: לא היה לו להפשילן לאחוריו, אלא לפניו, כדי שיהיו לנגד עיניו.

ואמר רבי יצחק:

לעולם יהא כספו של אדם מצוי בידו ולא יפקידם לאחרים, כדי שאם יזדמן לו לקנות סחורה לעשות בה ריוח, יהיו מזומנים תחת ידו, שנאמר: "וצרת הכסף בידך"!

ואמר רבי יצחק:

לעולם ישליש אדם את מעותיו, שלישי ישקיע בקרקע, (3) שלישי ישקיע בפרקמטיא [בסחורה], ושלישי יהיה תחת ידו, שיהיו מזומנים בידו, לצורך ריוח הבא פתאום.

ואמר רבי יצחק:

אין הברכה מצויה, שיתברך הדבר ויתרבה מאליו, אלא בדבר הסמוי מן העין, (4) שנאמר: "יצו ה' אתך את הברכה באסמיך", ודרשינן לשון "אסמיך" מלשון סמוי מן העין.

בקרקע, וכמו שאמרו לקמן: "כספים אין להם שמירה אלא בקרקע".

4. כתב המהרש"א: "משום עין הרע של אדם, אי נמי שלא יהא יד השד שולט בו [ראה שם שהביא ראייה לזה], וראה עוד שם, ובתוספות תענית ח ב ד"ה אלא בדבר.

וב"תורת חיים" כתב, שאין הטעם משום עין הרע, שהרי מהמשך הענין נראה, שאפילו כשהולך למוד את גורנו שלו, אין הברכה שרויה אלא בדבר הסמוי מן העין, [וראה מה שהביאו ב"אוצר מפרשי התלמוד" ציון 23 בשם ה"עקידת יצחק" שעין הרע שייך גם בדבר שלון]. אלא הטעם הוא, משום שאין מתברך ומתרבה רק כשאין לו רואים, וכמו שמצינו אצל אלישע [מלכים ב פרק ד], שאמר אלישע לאשה: "וסגרת הדלת בעדך ובעד בניך", כדי שתשרה הברכה על השמן להתרבות ולהתמלא.

3. כן פירש המהרש"א בפירוש שני, וביאר: כל אחד מהשלשה חלקים, יש לו יתר שאת על חבריו לא ראי זה כראי זה; דהיינו: שלישי בקרקע, שהן לו נכסים שיש להם אחריות, כי שאר נכסים אפשר שיאבדו ברגע אחד על ידי לסטים וגייסות, אבל הארץ לעולם עומדת; ושלישי פרקמטיא יש לו מעלה, שיש יותר ריוח בפרקמטיא; ושליש תחת ידו יש לו מעלה להיות מזומן לו כל שעה לצורך הבא לאדם פתאום.

והמהר"ם שיף, מצא מוגה בגמרת מהר"ע ז"ל, לפרש את הפסוק [דברים כח ח]: "יצו ה' אתך את הברכה באסמיך ובכל משלח ידך, וברכך בארץ אשר ה' אלהיך נותן לך": "באסמיך: זו מעות המונחות באוצרו; ובכל משלח ידך: זה עסק סחורתו, וברכך בארץ אשר ה' אלהיך נותן לך: זה קרקע.

ובפירוש ראשון פירש המהרש"א, שיטמינם

תנא דבי רבי ישמעאל:

מדד ואחר כך בירך: הרי זה תפילת שוא, (7)
לפי שאין הברכה מצויה:

לא בדבר השקול, ולא בדבר המדוד, ולא
בדבר המנוי, אלא בדבר הסמוי מן העין,
שנאמר: "יצו ה' אתך את הברכה באסמיק".

אמר שמואל:

כספים אין להם שמירה אלא בקרקע, ואם לא
שמרן שם, ונגנבו, פשיעה היא וחייב. (8)

אמר רבא:

אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין
שולטת בו, (5) שנאמר: "יצו ה' אתך את
הברכה באסמיק", ודרשינן לה מלשון גנזים.

תנו רבנן:

ההולך למוד את גורנו, אומר: "יהי רצון
מלפניך ה' אלהינו שתשלה ברכה במעשה
ידינו", כלומר: שיתברך ויתרבה גורנו.

התחיל למוד, אומר: "ברוך [אתה ה' אלהינו
מלך העולם] השולח ברכה בכרי הזה". (6)

"ומזכיר בה מלכות ואזכרה ככל הברכות כולן";
וב"אילת השחר" כתב: הנה נתחדש, שיכולים
להתפלל על נס כזה שאינו ניכר לעין, ולא עוד
אלא שמברך בודאי דנהיה נס; וראה ב"שפת
אמת" בתענית שם.

7. לכאורה צריך ביאור: למה לא יברך אחר
שמדד, ולמה לא יברך על מה שכבר נעשה לו,
ומה ענין זה לתפילת שוא!?

והנה לשון הרמב"ם הוא: מדד ואחר כך
ביקש רחמים הרי זו תפילת שוא, וכל הצועק
לשעבר הרי זו תפילת שוא, וכתבו ה"ברכי
יוסף" והאבודרהם, [הובאו דבריהם ב"אוצר
מפרשי התלמוד"], שאכן אין כוונת הגמרא אלא
לתפילה שמתפלל, אבל את הברכה יכול לברך
אף שכבר התחיל למוד; וראה רש"י שפירש
באופן אחר, וראה עוד ב"חידושי הריטב"א".

8. בדין שומר שכר מה דינו בזה, האריכו
התוספות והראשונים כאן, וראה בהערות
שב"חברותא" על התוספות.

הרחבה בדין שמירת כספים בקרקע:

הנה במשנה שנינו: "המפקיד מעות אצל
חבירו ... או שמסרן לבנו ולבתו הקטנים ונעל:

5. לדעת המהרש"א בחידושי אגדות לא נחלקן,
אלא "משמעות דורשין" איכא בנייהו, [וצריך
ביאור: היכן מרומז בדבריהם, שזה דורש לשון
"סימוי מן העין" וזה דורש לשון "גנזים"], וראה
עוד שם.

וכמה אחרונים [הובאו ב"אוצר מפרשי
התלמוד"] כתבו לבאר: לדעת רבי יצחק העיקר
תלוי אם סמוי מן העין, דהיינו שאינו יודע
מידתו ומניינו, אף על פי שהדבר בכללותו נגלה
לעין רואים, [ראה רש"י תענית ח ב: "הסמוי מן
העין: שאינו יודע הסכום"]; ואילו לתנא דבי
רבי ישמעאל, הדבר תלוי: אם מכוסה מעין
רואים, אף על פי שיודע מידתו שורה עליו
הברכה; ואם הוא נגלה, אף על פי שאינו יודע
מידתו, אין הברכה מצויה בו.

וב"עיון יעקב" כתב לבאר: לדעת רבי יצחק
הדורש "באסמיק" שהוא דבר הסמוי מן העין,
צריך שלא ידע מעולם מנינו ומידתו של דבר,
כסומא שלא ראה מאורות מימיו, ואילו לדעת
תנא דבי רבי ישמעאל, כל שאינו יודע עכשיו
המנין והמידה, שורה עליו הברכה, אף על פי
שידעו מעולם.

6. נתבאר על פי רש"י בתענית ח ב, שכתב:

ומורה שמואל שאם הופקדו אצלו מעות בערב שבת בין השמשות, שאינו צריך להטמינם בקרקע, דלא אטרחוהו רבנן.⁽⁹⁾

ואולם אי שהא למוצאי שבת שיעור למקברינהו ולא קברינהו [אם נשתהה כדי שיעור קבורה, ולא קברן], ונגנבו, מחייב הנפקד, שהיה לו לקוברם מיד בצאת השבת.

ואי צורבא מרבנן הוא המפקיד⁽¹⁰⁾ שהוא

חרד למצות הבדלה, כי אז אינו חייב הנפקד אם לא קברם מיד בצאת השבת, כי סבר הנפקד: דלמא מיבעי ליה זוזי לאבדלתא [שלא יצטרך המפקיד כסף לקנות יין להבדלה], ולכן לא קברם.

מוסיפה הגמרא על דברי שמואל, שאמר: כספים אין להם שמירה אלא בקרקע:

והאידינא דשכיחי גושואי [בזמננו שמצויים

כמו ששינו [במשנתנו]: "שלא שמר כדרך השומרין", הא שמר כדרך השומרים באותו זמן ובאותו מקום פטור, ודברים של טעם הם; ועל פי זה יישב שם את משנתנו.

ומיהו כתב הרמב"ן שם: "אלא אם כן נאמר, דמתניתין בשפירש הוא לו, שהוא צריך להם ולא יקברם, ודעת המחברים כן, שכתבוהו לדשמואל סתם".

וראה בבית יוסף סימן רצא אות כ, שכתב: "ומדברי הרמב"ם לא משמע הכי, שכתב סתם להא דאמר שמואל: "כספים אין להם שמירה אלא בקרקע", ולא חילק בין זמן לזמן...; ומכל מקום נראה לי, דהשתא לדידן, להרב רמב"ם ז"ל נמי, אין כספים צריכים שמירה בקרקע, שהרי הדבר ידוע שאין דרך בני אדם עכשיו לשמור כספים בקרקע, וכל המפקיד על דעת שישמור כדרך שבני אדם רגילים לשמור באותו זמן הוא מפקיד".

9. בביאור הלשון "לא אטרחוהו רבנן" ובגדר ענין זה, ראה "ברכת אברהם".

10. פירש ב"מגיד משנה" [שאלה ופקדון ד ה], שהיה להם היין ביוקר, ולא היו כולם מבדילים על היין, ואפשר שהיו שומעים מאחרים ויוצאים, וזה שהוא תלמיד חכם, רוצה לברך הוא בעצמו; ובעיקר הפירוש אם הכוונה שאם המפקיד הוא

בפניהן שלא כראוי, חייב"; וקשה: לא מיבעיא לשיטת הרי"ף והרא"ש ששני דינים נשנו כאן, דמשמע ודאי שאם נעל בפני הכספים כראוי הרי הוא פטור, ואף שלא שמרן בקרקע; אלא אפילו לשיטת רש"י, הרי מה שמוסר אותם לבנו ולבתו הקטנים אינו כלום, ומכל מקום אם נעל בפני בנו ובתו הקטנים הרי הוא פטור, וואף שלא שמרן בקרקע; ואילו כאן שנינו: "כספים אין להם שמירה אלא בקרקע" [על פי הרמב"ן בד"ה ומזה נגלה לי וד"ה ובירושלמי, ברמב"ן הנדמ"ח]!?

וכתב הרמב"ן: מצאתי בשם ה"ר יצחק בר' ראובן אלברגלוני ז"ל [הביאוהו כמה ראשונים כאן, והסכימו עמו], קבלנו מרבתינו ז"ל: דודאי הילכתא כשמואל, אבל אמרו, שלא אמרה שמואל אלא במקום שהגנבים מצויים, או אונסין, ועושין [כלומר: ודרך לעשות] ככל אלו הענינים שאמר שמואל; אבל במקום דליכא כל הני, אין עליו לכסותם בקרקע, אלא מניחן במקום ששומר שאר מעותיו, דלא עדיף מדידיה, הילכך נותנם במקום השמור לו, ואין עליו יותר, עד כאן דברי הרב ז"ל.

והוסיף הרמב"ן, שלפי דבריו כך הוא פירוש דבריו של שמואל: "כספים האידינא אין להם שמירה אלא בקרקע", דשכיחי אנסי כספים טפי משאר מילי, אבל בזמן הזה שאין דרך לשמור כספים בקרקע, יש להם שמירה בכדרך השומרין,

אמר ליה רב אשי לרב אחא בריה דרב יוסף:

התם משום ריחא הוא [שהכלב מריח את החמץ ומוציא], לכך בעינן שלשה טפחים —

אבל הכא משום איכסויי מעינא הוא [כדי שיתכסו המעות מעין רואה], ולא בעינן שלשה טפחים, כי אף בפחות מכך אין המעות גלויים.

וכמה הוא השיעור שצריך להעמיק בקרקע להטמנת הכספים?

אמר רפרם מסיכרא: טפח.

מעשה בההוא גברא דאפקיד זוזי גבי חבריה, אותבינהו הנפקד בצריפא דאורבנא, ואיגנוב, [מעשה באדם שהפקיד אצל חבירו מעות, ונתנם הנפקד בצריף של עצי ערבה, (12) ונגנבו המעות משם].

אמר רב יוסף:

אף על גב דלענין גנבי, נטירותא היא, [אם כי שמירה היא לענין גנבים, ואף שלא קברם, ומשום שאין דרך גנבים לחפש מעות בצריף כזה], מכל מקום לענין נורא הרי פשיעותא היא [לענין שריפה אינו שמור, ופשיעה היא שפשע השומר ביחס לשריפה], ואם כן:

גנבים המגששים בקרקע לידע היכן יש חלל והטמינו בו מעות], אין לחן שמירה לכספים אלא בשמי קורה [בגג].

והאידינא דשכיחי פרומאי [ובזמננו שיש גנבים שוברי תקרה], אין לחן שמירה אלא ביני אורבי [בין שורות הבנין שבכותל].

אמר רבא:

ומודה שמואל, שהכספים יש להם שמירה בכותל.

והאידינא דשכיחי טפוחאי [בזמננו שמצויים גנבים המטפחים בכותל, לידע היכן יש חלל, והטמינו בו מעות], אין לחן שמירה אלא בתחתית הכותל בטפח הסמוך לקרקע, או בגובה הכותל בטפח הסמוך לשמי קורה.

אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי:

הנה התם במסכת פסחים תנן: (11)

המין שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבווער, רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו; ותנא בברייתא: כמה היא חפישת הכלב: שלשה טפחים.

הכא — לענין שמירת כספים בקרקע — מאי הוא שיעור העמקת הכספים בקרקע לררבן שמעון בן גמליאל שהלכה כמותו? מי בעינן אף כאן שיטמינם בעומק שלשה טפחים, או לא צריך?

עגול כמין כובע, שעושיין צידי עופות לארוב; ושוב כתב בד"ה דאורבני: "של ערבה היה"; ומזה משמע שלשון "אורבני" הוא ערבות; וראה בפירושו רבינו חננאל שכתב: "פירוש, נתנם בבית המסוכך בעצי ערבה".

תלמיד חכם או הנפקד, ראה ברמב"ם וראב"ד שם, וב"אוצר מפרשי התלמוד" ציון 66.

11. ראה מה שתמה ב"אילת השחר" על הדמיון.

12. כתב רש"י בד"ה צריפא דאורבני: "בית קטן

מעשה בהחזא גברא דאפקיד זוזי גבי חבריה, אמר: הב לי זוזאי, אמר ליה: לא ידענא היכא אותביניהו; אתא לקמיה דרבא [מעשה באדם שהפקיד מעות ביד חבירו, וכשבא המפקיד לתבוע את פקדונו אמר השומר שאינו יודע היכן הטמינם; ובא הנפקד לפני רבא לשאול בדינו] —

אמר ליה רבא לנפקד:

כל "לא ידענא" פשיעותא היא, זיל שלום [צא ושלם למפקיד] את מעותיו.⁽¹⁴⁾

לעיל דף לו נחלקו רב ורבי יוחנן, בדין

הוה תחילתו בפשיעה וסופו באונס, כלומר: אפשר שעל ידי פשיעתו בא האונס,⁽¹³⁾ כי שמא אם היו המעות במקום אחר, לא היו הגנבים באים לשם לגונבם, ולכן הוא חייב.

ואיכא דאמרי כך אמר רב יוסף:

אף על גב דלענין נורא פשיעותא היא, לענין גנבי הרי נטירותא היא, ותחילתו בפשיעה וסופו באונס, פטור.

והילכתא: תחילתו בפשיעה וסופו באונס, חייב.

שלפי שיטת הראשונים הסוברים, שלדעת אב"י, בתחילתו בפשיעה וסופו באונס הרי הוא חייב אפילו אם האונס לא בא מחמת הפשיעה, אם כן יש לדחות את ראיית התוספות: ומשום, שיסוד המחלוקת אם צריך שיהא האונס בא מחמת הפשיעה, הוא: אם החיוב הוא משום שגם האונס כפשיעה הוא, או שהגדר הוא: "דמיד שפשע אישתעבדו נכסיה, ונתחייב לשלם עד שיסתלק הפשיעה"; ולפי זה יש לומר, שדוקא אב"י לשיטתו, שהוא סובר בגדר הדין משום שנשתעבדו נכסיו משעת הפשיעה [ולכן סובר הוא, שאפילו אם האונס לא בא מחמת הפשיעה הרי הוא חייב], אי לכן סובר הוא, שבתחילתו כעין גניבה ואבידה שעדיין לא השתעבדו נכסיו, הרי הוא פטור; אבל לפי מה שאנחנו פוסקים כרבא, שגם האונס כפשיעה תיחשב [ולכן צריך שיהא האונס בא מחמת הפשיעה], אם כן יש לומר, שהוא הדין בתחילתו כעין גניבה ואבידה וסופו באונס, הרי הוא חייב, שגם האונס כגניבה ואבידה ייחשב.

14. כתב הריטב"א לעיל לה א: "פירוש: אמרינן כל, לרבות אפילו היכא דאמר יודע אני

13. הרחבה בענין תחילתו בפשיעה וסופו באונס:

א. נתבאר על פי לשון התוספות לעיל לו א, בתוך ד"ה אין: "אפילו למאן דאמר: תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, היינו דוקא כמו צריפא דאורבני, דאפשר אם לא פשע מתחילה, לא היה נארע אונס של גניבה", וכן הוא לשון התוספות כאן: "ודוקא היכא שיכול להיות שהאונס לא היה נארע אם לא פשע בתחילה"; [וראה ב"ברכת אברהם" לעיל לו ב — עמוד קפט בדפי הספר — שנתקשה, למה הוא חייב אפילו בספק, ואין אומרים: המוציא מחבירו עליו הראיה, וראה שם מה שביאר בזה].

ב. בעיקר הדבר, אם צריך שיהא האונס מחמת הפשיעה, שיטת התוספות היא שהדבר מוסכם; אך שיטת ראשונים אחרים היא, שנחלקו בדבר אב"י ורבא לעיל לו ב גבי "פשע בה ויצאת לאגם", ולדעת אב"י, אין צריך שיהא האונס מחמת הפשיעה; וראה אות ג.

ג. בד"ק "תחילתו ככעין גניבה ואבידה וסופו באונס", כתבו התוספות לקמן צג ב ד"ה אי הכי, שאין הוא חייב, וראייתם היא מדברי אב"י שם; וכתב רבי עקיבא איגר [בליקוטים לעיל לו ב],

מעשה בההוא גברא דאפקיד זוזי גבי חבריה, אשלמינהו לאימיה, ואותבינהו בקרטליתא ואיגנוב, [מעשה באדם שהפקידו בידו כסף, והוא נתנם לאמו ולא הודיעה שפקדון הם בידו, והיא הניחה את הכסף בארגז – שהוא איננו מקום שמירה מגניבה – משום שחשבה כי המעות של בנה הם, ולבסוף נגנבו].

אמר רבא: היכי נדיינו דייני להאי דינא

”שומר שמטר לשומר” אם הראשון חייב אפילו אם נאנס הפקדון ביד השומר השני; ונחלקו שם אמוראים בטעמו של רבי יוחנן המחייב את השומר הראשון אפילו באונסין, ולדעת רבא שם, הטעם הוא: משום שהמפקיד אומר לנפקד: “אנת מהימן לי בשבועה, איהו לא מהימן לי בשבועה”, כלומר: אני איני מאמינו לשומר השני אפילו כשנשבע, ואני אומר: שמא אכן פשע בה.

היכן הנחתים” הרי פשיעה היא, וחייב, [ואילן] אם אמר: “יודע אני היכן הנחתים, אבל איני יודע מי נטלם”, הרי זה גניבה היא ולא אבידה!?

ושמא, אין שם “גניבה” נאמר, אלא בשיצא קול גניבה או אמתלת גניבה, וזה שאינו יודע מי נטלה, נקרא “אבידה”; ומכל מקום יש מי שפירש [לתרץ קושיא זו], שלא נאמר: “לא ידענא פשיעותא היא”, אלא כשאומר “לא ידעתי אם הנחתים במקום המשתמר אם לא”, הא אם אמר: “ידעתי שבמקום המשתמר הנחתים, אבל איני זכור המקום” אין זה פשיעה, והרי היא “אבידה”.

ב. ממה שכתב המאירי בתוך דבריו: “ואם נאנסו, אף על פי שנודע אחרי כן שבמקום המשתמר נאנסו, חייב לשלם”, והיינו משום “תחילתו בפשיעה וסופו באונס”, יש סיעתא למה שכתב ב”חידושי רבי מאיר שמחה”: הנה זה הדין מפורש יוצא מפי רב נחמן לעיל [לה א], אלא ששם היה הנידון על כפי, וכאן על מעות; והמבין יבין, שכאן אנו עוסקים, שאחר כך נודע שהוא נגנב או נאבד, ובכל זאת חייב, דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, והכא האונס בא מחמת הפשיעה, היינו שמחמת שלא ידע היכן מונחין, לכן לא נשתמרו אצלו מגניבה ואבידה שהיו מסולקין מדעתו, וזה ברור לדינא.

שהנחתים במקום המשתמר, אלא שאיני זכור מקומם, דאפילו הכי חשיב פשיעותא, כי היה לו להניחו במקום שיוכל ליתנו לו כשיתבענו ממנו”; וכן דקדקו אחרונים מלשון הרמב”ם [שאלה ופקדון ד ז]: “באיזה מקום קברתי הכספים”, דנראה שיודע ששמרם במקום המשתמר, וכהריטב”א.

והמאירי כאן ד”ה כל שהפקיד, הביא שתי שיטות בזה, וזה לשונו:

”כל שהפקיד אצל חבריו איזה פקדון, והניחו במקום הראוי לשמירה, וכשזה בא ותובע פקדונו, אינו זוכר המקום שהניחם בו, ואומר: “לא ידעתי היכן הנחתים, או באיזה מקום קברתיים, המתן עד שאבקש ואמצא”, מכיון שהחזיק עצמו בשוכח, נעשה פושע, ואם נאנסו, אף על פי שנודע אחרי כן שבמקום המשתמר נאנסו, חייב לשלם, [היינו משום “תחילתו בפשיעה וסופו באונס”], שכל שהשליך פקדונו אחרי גוו כל כך, עד ששכח, אין לך פשיעה גדולה מזו, שאין לך מקום המשתמר, שלא יהא צריך לנתינת לב עליו תמיד”, [וזה טעם אחר ממה שכתב הריטב”א].

והוסיף המאירי: “שמא תאמר: אחר שכך, זה שאמרו ששומר חנינם פטור בגניבה ואבידה, היאך אבידה נמצאת לשומר חנינם, עד שנאמר שהוא פטור עליה, [והרי] אם אמר “איני יודע

[האיך ידונו הדיינים את הדין הזה]!?

[יאמר] לזכותו:

מב-ב הרי כל המפקיד על דעת אשתו ובניו של מב-ב נפקד הוא מפקיד, ואם מוסר שומר לשומר אחר שהוא מבני משפחתו, אין הוא חייב.⁽¹⁾

שהרי אם נימא ליה לדידיה: זיל שלים, [נאמר לנפקד לשלם] ומשום שהשומר שמסר לשומר הרי הוא חייב,⁽¹⁵⁾ אמר

השני, אלא מסירת הפקדון לשומר אחר "פוטרת" את הראשון, שאפילו אם פשע השני ילכו הבעלים ויתבעו את השומר השני, ואפילו אם אין לו מה לשלם או שברח למדינת הים, אין לבעלים הראשון דין ודברים עם המפקיד הראשון, אלא ילכו אצל השני.

ב. כתב רש"י כאן: "נימא ליה לדידיה זיל שלים: שהשומר שמסר לשומר, חייב"; ותמהו האחרונים, שהרי לפי שיטת רש"י עצמו [שהובאה באות א], אין מועיל מה שמסרו לשומר אחר ליפטר מלשלם — ואפילו לדעת הסובר: שומר שמסר לשומר, פטור — אם השומר השני פשע ולא שמר, אלא שעיקר הדין בא ללמד, שלא נאמר: כיון שמסרו לאחר, יתחייב אפילו אם נאנס ביד השני.

ואם כן: למה הוצרך רש"י לומר, שהשומר שמסר לשומר חייב, והרי אפילו אם הוא פטור, הרי זה דוקא אם שמר השני כדון, ואילו כאן, הרי היא לא שמרה כדון השמירה המוטלת עליו, שהרי שמה אותם בארגז שהוא אינו מקום השמור מגניבה! ? וראה מה שהביאו בזה ב"אוצר מפרשי התלמוד".

1. ביארו התוספות, שטעם זה מועיל, שאין המפקיד יכול לומר לנפקד: "אין אני מאמינם בשבועה", אבל אין זה מועיל לפטור את הראשון לגמרי; והיינו משום שהם סוברים: ששומר המוסר לשומר אחר לפי הסובר שהוא פטור, אין זה "פטור" לגבי הראשון כלל, כי הנידון אם שומר שמסר לשומר חייב או פטור, אינו אלא אם יש לחייבו לראשון מעבר למה שהיה חייב בתחילה, דהיינו אפילו אם נאנס אצל

15. א. יש להקדים לביאור הסוגיא, את מחלוקת הראשונים שהובאה לעיל בהערות לו א בדין: "שומר שמסר לשומר":

לדעת הסובר: שומר שמסר לשומר חייב, אין מחלוקת שהשומר הראשון חייב אפילו אם נאנס ביד השני; ובטעם חיוב זה נאמרו לעיל בגמרא שני טעמים, או משום ש"אין רצוני שיהיה פקדוני כביד אחר", ולשיטת רבא — בעל שמועתנו — הטעם הוא משום שאין הראשון יכול להוכיח את אונסו של השני, כי אף שנשבע השני, אין הוא נאמן למפקיד בשבועה; ובאופן שאין צורך בשבועת השני להוכיח את האונס או באופן שהראשון חייב להאמין אף לשני בשבועה [וכגון שמסר לאשתו ובניו], כי אז חזר הדין, ש"שומר שמסר לשומר, פטור".

אבל לדעת הסובר: שומר שמסר לשומר, פטור, נחלקו הראשונים [ונפקא מינה בזה לדידן — שאנו פוסקים כרבא, שהוא חייב — באופן שאין שייך לומר: אנת מהימן לי בשבועה]: שיטת רש"י [לעיל לו א ובבבא קמא יא ב, וכן מוכחת שיטת התוספות בסוגייתנו, וכן היא שיטתם בבבא קמא יא ב]:

משום שמסרו לאחר לא נגרע חלקו של השומר הראשון, ועדיין הוא פטור אם נאנס ביד השני; אבל לכולי עלמא: אין לשומר הראשון שום "טענת פטור" ליפטר אם היתה פשיעה אצל השני, ואם פשע השני, יש למפקיד לתבוע את הראשון לדין, שהרי לא נשמר החפץ כדינו.

שיטת ראשונים אחרים [הרמב"ן, הרשב"א ועוד; ולעיל לו א נתבאר טעמם בהערות, וכן הובאה שם שיטה שלישית]:

לא מיבעיא שהוא נפטר אם היה אונס ביד